

ALTINCI BÖLÜM

Sosyal Siyaset Konuları

DEMOKRASİ, SOSYAL DEMOKRASİ, SENDİKAL HAKLAR VE ÖZGÜRLÜKLER (VI)

Prof. Dr. Cahit TALAS

1. Çağımızda demokrasi sözcüğünün anlamı onu kullanan kişinin niyetine göre değişiklikler göstermiştir. Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda yayılan demokrasi sözcüğü, bir yüzyıl kadar önce küçültücü bir anlam taşıyordu. 1930'larda faşist rejimler demokrasinin kurumlarına sataşmışlar ve kurallarının geçerliliği ve yararlılığı üzerine yoğun saptırıcı tartışmalar açmışlardı. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise, demokrasi sözcüğü bir propaganda aracı olarak kullanılmak istenmiştir. Ekonomik, sosyal ve siyasal kurumları birbirinden tamamı ile ayrı olan sistemler demokrasi sözünü benimsemişler ve onu kendi sistemlerinin bir anlatımı olarak kullanmışlardır.

Sade ve genel anlamında demokrasi halkın kendi kendini yönetmesidir. Bunu biraz aşarak diyebiliriz ki, demokrasi, serbest olarak seçilmiş kişilerin yönettikleri ve seçilenlerin seçenlere, başka bir deyimle yönetilenlere karşı sorumlu buldukları bir siyasal sistemdir. Bu durumda halklar serbest olarak seçtikleri kişiler tarafından yönetileceklerdir. Fakat, seçilenler seçenlere karşı sorumlu olacaklardır. Bu demektir ki, halkın seçtiği bir bölüm insan, yani çoğunluk, Anayasa ve yasalarca önceden belirlenmiş kurallara göre yönetmek sorumluluğunu üstleneceklerdir. Çoğunluğun yönetiminin demokrasi ilkelerine ve kurallarına uygun olarak gerçekleşmesi için adalet ve hoşgörü-tesamüh-kurallarını benimsemiş bulunması gerekir. Bu nedenden ötürüdür ki, her ülkenin parlamentosu, yönetime talip olanların en iyilerini, en dürüst ve akıllılarını içermelidir. Böyle olmazsa çoğunluğun her şeyi yapabileceği düşüncesi egemen olur. Bu yol ise, çoğunluk diktatörlüğüne götürür. Bu tür diktatörlük, diktatörlüklerin en kötüsüdür. Çünkü her yaptığını yetkili ve meşru olma kılıfı altında yapar.

2. Bütün kurum ve kuralları ile işlerliğe ulaşmış bir demokrasi düşünülebilecek bütün öteki siyasal rejimlerden daha iyidir, doyuru-
cu ve mutluluk sağlayıcıdır. İnsanlık, monarşilerden sağ ve sol dikta-
törlüklerden, dinsel kuralları devlet işlerinde egemen kılan dinsel devlet
anlayışından, oligarşilerden ve daha başka türlerden geçerek ve tarih
boyunca bunları deneyerek önce siyasal demokrasiye ulaşmış, sonra bu-
nu ekonomik ve sosyal demokrasi ile tamamlamıştır. Sağlıklı işletilme-
si güç, özen ve dikkat isteyen demokrasi, insan doğasına en çok uyan
yönetim biçimidir. Bundan ötürü aklı başında ve sağlıklı düşünen in-
sanların ve bütün toplumların, halkların yeğledikleri bir düzen rejim
olarak siyasal oluşlar tarihi içinde yerini almıştır.

İşte ülkemiz, alışmış, benimsemiş ve sevmiş olduğu böyle bir yö-
netim biçiminin, rejiminin yeniden özlemi ve gereksinimi içindedir.
Halkımızı, ülkemizi demokrasi içinde yaşamaktan alıkoyan çok az ne-
den bundan böyle geçerli olabilir.

3. Dört yıl süren bir askerî rejimin gereklerini, zorluklarını ve sı-
kıntılarını, sağlıklı bir demokrasiye ulaşabilmenin doğal bir bedeli ve
gereği olarak değerlendiriyoruz. Fakat, halkımız bütün kurumları ile
işlerlik kazanmış bir demokrasi içinde yaşayamamanın sıkıntılarını ya-
kından duymaktadır. Bunun nedenlerini anlamakta da güçlük çekmek-
tedir. Bugünkü durumda önemli ve derin kaygılar ve tepkiler yarata-
bilecek olgu, işbaşında, iktidarda bulunan çevrelerin içine düşmüş bu-
lundukları yanlıdır. Sanılıyor ki, askerî yönetim tarafından seçilmiş
partilerin katıldıkları bir seçimle oluşmuş bir parlamento ve oradan
kaynaklanan bir hükümet gerçekleşince demokrasi de geri dönmüş ya
da kurulmuş olur. Ne var ki, bu sürece girilmiş olması gerekli, fakat
ve kuşkusuz, yeterli değildir. Eksik de olsa önemli bir aşama geçilmiş-
tir. Ama yalnız bu oluş içinde kalınarak tam bir demokrasinin gerçek-
leşmiş olmasından söz etmek güçtür. Demokrasinin tam, başka bir de-
yimle, çoğulcu ve özgürlükçü olabilmesi için en azından, siyasal örgüt-
lenme, seçme, seçilme, azınlığa iktidara ulaşabilme haklarının tanınmış
olmasından başka, örneğin, bağımsız mahkeme, özgür, düşünce, özgür
basın, özgür sendika, toplu sözleşme ve grev, özgür ve özerk üniversite,
özgür dernek, özgür toplantı ve katılma gibi koşulların da varlığı ge-
reker. Bunlar olmazsa demokrasi de olmaz. Oysa, bu koşullar değer-
lendirildiği zaman ülkemizde demokrasinin bütün kurum ve kuralla-
rıyla gerçekleşmiş olduğunu söylemek olanaksızdır.

4. Muhafazakâr kapitalist düzenlerde devlet nadiren toplumun
bütününün menfaatleri doğrultusunda hareket eder, politikalarını ge-
nellikle kapitalistlerin çıkarlarını öne alarak oluşturur. Bu durumu

Türkiye hergün yaşamaktadır. Bugünkü iktidar, büyük ve yoksul kitlelerin istemlerinin etiklik kazanmasını sağlayacak siyasal demokrasiye sahip çıkmadığı gibi izlemekte olduğu ekonomik politikalarla tüm çalışanları, onların emeklilerini ve topraksız ya da az topraklı köylüleri, daha da yoksulluğa ve çözümsüzlüğe iterek, hem sosyal barışı hem de demokrasiye tüm kurumları ve kuralları ile geçişi geciktirmektedir.

Bunun gibi bugünkü iktidar sanıldığı ve kendisinin ileri sürdüğü gibi liberalciliği esas almış da değildir. Birçok alanda ve kapitalist sınıfın çıkarları gerektiğinde, koyu bir müdahaleci olmakta sakınca görmemekte ve çelişkilerini yadırgamamaktadır. Bu durumun en açık örneği sendika, toplu pazarlık ve grev haklarını ve özgürlüklerini düzenleyen anti-sosyal yasalara dayanarak ücretleri, aylıkları ve sosyal hakları enflasyon oranlarının çok gerilerinde tutan politikalarda görülmektedir. Böylece, gelir bölüşümünün zaten var olan adaletsizliği daha da koyulaşmış ve derinleşmekte, işsizliği ve yoksulluğu arttırarak yaşam hakkını bile tehdit edebilecek boyutlara çekmektedir. Demokratik haklar ve özgürlükler işleyemediği için halkın sesi duyulmamakta ve önemsenmemektedir. Bu olumsuz ve sağlıksız gelişmelerin çözüm yollarını demokraside ve onun içindeki halkın katılımında aramak gerekir.

5. Şimdi biraz da sosyal demokrasiden söz edelim. Genellikle kabul olunuyor ki, klasik siyasal demokrasi, ekonomik gücü ellerinde tutanların ve bu yoldan siyasal güç kazananların egemenliklerine karşı verilen savaşımın, katlanılan özverilerin sonunda, doğmuş ve gelişmiştir. Böyle olunca demokrasi, daha çok işçi sınıfının ve düşünceleri ile onların savaşımını destekleyen aydınların gerçekleştirdiği bir sosyal olgudur. Siyasal klâsik demokrasi sosyal demokrasinin ilk aşaması, önemli bir kanadı ve bir bakıma onun alt yapısı olmuştur. Şu halde hemen şunu saptamak ve söylemek mümkündür: Siyasal demokrasi olmazsa sosyal demokrasi de olmaz, ya da birçok yanları ile eksik kalır. Siyasal haklar ve özgürlükler tüm boyutları ile var olduğu zaman sosyal demokrasiye bu niteliğini veren koşullar ve kurumlar gerçekleşebilir. Örneğin gelir bölüşümü daha adil olma yoluna girer, sendika, toplu pazarlık ve grev hakları ve özgürlükleri daha iyi işler ve etkinlik kazanır, çalışma hakkına, insancıl çalışma koşullarına, sosyal güvenliği yaymaya, derinleştirmeye ve yönetime katılmaya ulaşılır. Bu yoldan ekonomik gücü bütün topluma yaymakla ve siyasal demokrasiyi oturtmakla sosyal demokrasinin de sağlam temeller üzerinde güvenceleri ve temelleri oluşur. Şöyle de diyebiliriz: İnsanın, özellikle ekonomik bakımdan güçsüz olan insanın, ekonomik bağımsızlığını ve

güvenliğini güvence altına almadan onun gerçek özgürlüğünü sağlamak güçtür. Başka bir deyimle yoksulluk ve ekonomik bağımlılık özgürlüğün başlıca engelidir. Şu halde, bu kısa açıklamalardan sonra diyebiliriz ki, siyasal ve sosyal demokrasi birbirini tamamlayan iki temel olgudur. Birinin gerçek ve doğru anlamına ulaşması için ötekinin varlığı gereklidir. Böylece, tarihsel gelişimi içinde sosyal demokrasi iki olgunun yani siyasal haklar ve özgürlükler ile ekonomik ve sosyal hakların ve özgürlüklerin, bir sentezi olarak önümüze çıkmaktadır.

Yukarıdan beri yapılan açıklamalar kuşkusuz bizi bir tanıma doğru götürmüştür. Fakat, sosyal demokrasi değişen ve ülkelerin ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel yapılarına göre içerik kazanan dinamik bir olgudur. Bu nedenle bir çok tanımları yapılabilir. Bunu bilerek, üzerinde az çok bir genel anlayışa varılabilecek bir tanım vermeyi deneyerek, diyebiliriz ki, klâsik çoğulcu siyasal demokrasiyi temel koşul kabul eden sosyal demokrasi :

- 1 — Yoksullukla savaşmayı ve adil bir gelir dağılımını sağlamayı,
- 2 — Servetin bir azınlık elinde yığılmasına engel olmayı ve ekonomik gücü halka yaymayı,
- 3 — İnsan haklarını bütün boyutları ile egemen kılmayı,
- 4 — Kalkınmayı bir plân doğrultusunda ve devletçi bir anlayış içinde ele almayı,
- 5 — Tam istihdamı gerçekleştirmeyi,
- 6 — Ücret ve aylıklara sosyal bir nitelik kazandırmayı amaçlayan ve reformcu oluşumları öngören bir düzendir.

Genel olarak Batı dünyasının sosyal demokrasi partileri (İngiliz İşçi Partisi, Alman Sosyal Demokrat Partisi, İsveç Sosyal Demokrat Partisi, Avusturya Sosyalist Partisi, Fransız Sosyalist Partisi, İspanya Sosyalist Partisi, İtalya Sosyalist Partisi v.b.), bu ana ilke ve amaçları benimsemişlerdir. Ülkemiz sosyal demokratları da programlarını bu düşünce ve ilkelere uygun olarak oluşturmuşlardır.

6. Bütün sosyal demokrasi partilerinin özünde işçiler ve onların örgütü sendikalar vardır. Çünkü, kapitalist düzenden en çok zarar görenler işçilerdir. Kapitalist düzen mülkiyet hakkını insan haklarından üstün tutmuştur. Bu nedenlerle sosyal demokrasiler önce işçi sınıfının protestolarının başlattığı harekete dayanarak ve ondan kaynaklanarak doğup gelişmişlerdir. İlk yıllardan başlayarak işçi sendikaları sosyal

demokrasi partileri ile organik ya da organik olmayan yakın bağlar kurmuşlardır. İşçiler ve sendikalar her zaman sosyal demokrasi partilerinin maddî ve manevî başlıca dayanağı olmuşlardır. Organik bağıllık durumları zaman içinde gevşemiş olsa bile, destek ve birlikte olmak, daha adil bir toplum ve yeni bir dünya yaratmak için, dayanışma içinde kalmak ve hareket etmek süregelmiştir. Denilebilir ki, işçi sınıfının ve sendikacılık hareketlerinin canlı, aktif maddî ve manevî desteği olmaksızın, sosyal demokrat hareket de olmaz.

Geçmişin sosyal demokrasisi ile günümüzün sosyal demokrasisi farklıdır. Bugünkü sosyal demokrasi geçmişteki köktencilğini, radikalizmini arkalarda bırakmıştır. Örneğin yukarıda değindiğimiz üzere, klâsik özgürlükçü demokrasiyi siyasal rejim olarak benimsemiştir. Toplumların siyasal, ekonomik ve sosyal yapılarını değiştirmesinde reformcu olmayı öngörmüştür. Sınıf uzlaşmacılığını yeğlemiştir. Sınıf egemenliğini gerekli görmemiştir. İlke olarak mülkiyet hakkını benimsemiştir. Fakat mülkiyetin bir sosyal işlevi olduğunu ve toplumun zararına kullanılmayacağını ve dokunulmazlığı olmadığını kabul etmiştir. Ekonomik gücü, yukarıda belirlediğimiz tanım içindeki yollarla halka yayarak ve halkla paylaşarak daha sağlıklı bir sosyal ve siyasal yapı oluşturmayı, tekelleri önlemeyi esas almıştır. Böylece özgür insanların eşit olarak birlikte çalışabilecekleri bir toplum yaratılabilecektir. Bu açıklamalardan sonra hemen şunu söylemeliyiz. Sosyal demokrasi bilimsel sosyalizm ile kapitalizm arasında yer alan bir orta yol değildir. Ülkelerde işçi sınıfının bir bölümü ve çoğu kez önemli bir çoğunluğu yeni bir yol seçmiştir. Bu seçim ile demokrasiden ve özgürlüklerden vazgeçemeyeceğini, siyasal tekelcilikten yaan olmadığını ve insan hakları için savaşım vereceğini ortaya koymuştur.

7. Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere, sosyal demokrasi, ülkelerin siyasal, sosyal ve ekonomik sistemleri tarihi içinde önemli ve ileri bir aşamadır. Bir yüzyıl kadar önce başlamış olan sosyal demokratik hareket birçok ülkede önemli değişmeler ve gelişmeler sağlamıştır. Siyasal haklar ve özgürlükler düşüncelerden geçerek her günkü yaşamda işlerlik kazanmıştır. İnsanlar, ekonomik bakımdan daha bağımsız bir duruma gelmiş olmalarından ötürü, seçme ve seçilmede daha çok etkinlik kazanmışlar ve parlamentoların daha sağlıklı ve tüm toplumun istencini daha iyi yansıtabilen nitelikte oluşmalarına katkıda bulunmuşlardır. Yoksulluk çok azalmış, daha adil bir gelir bölüşümü sağlanmış, ekonomik güç yayılarak egemenliği en az düzeyine çekilebilmiştir. Kısaca, yüzyıl önceki düşler gerçek olma yoluna girmiştir. Bununla birlikte, sosyal demokrasi gelişmekte olan ülkeler bakımından yeni, sürekli ve akılcı çabalar istemektedir. Güçlükler çok-

tur. Fakat hiçbir ülke başlangıçta sosyal demokrasi hareketinin gelişmesine elverişli koşulların tümüne birden sahip olmamıştır. Ama bunları yaratmak için sürekli çalışmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin çoğunda yoksulluk, yerli ve yabancı sermayenin kurmuş olduğu işbirliği sayesinde, giderek daha yapısal nitelikler kazanmakta, siyasal, sosyal ve ekonomik eşitsizlikler ve haksızlıklar tehlikeli boyutlara ulaşarak derinleşmektedir. Sosyal demokrasinin o kadar önem verdiği insan hakları ve özgürlükleri ise, bir görünüm ve biçimsel bir doyum olmaksızın ileri gidememektedir. Böyle olmakla birlikte, tüm zorluklara karşın, gelişmekte olan ülkelerde de insanın doğasına, barışçı ve mutlu bir bütün toplumun oluşmasına elverişli koşulları gerçekleştirmek, ne bir düşünce ve ne de çok uzak bir gelecektir. Bütün ve büyük sorun, başta işçi sınıfı olmak üzere, ekonomik bakımdan güçsüz ve bağımlı olanların birlikte hareket etmeleri, dağılmamaları ve gösterecekleri özverilerinde yatmaktadır. Ülkelerde sosyal demokrasi ne zaman bölünmüşse muhafazakârlar, halk için ve halkla birlikte olmayanlar iktidara gelmişler ve sosyal demokrasiyi önlemeye çalışmışlardır. Sosyal Demokrasi, tüm insanları mutlu kılmaya dönük bir düşünceyi ifade ettiği için de, uğrunda özveride bulunmaya değer, ona lâyıktır.